

PUBLICAR CIÈNCIA: UN PROBLEMA CRÒNIC

Javier Tejada Palacios

Escric aquest article en ple debat sobre un escàndol generat entre científics espanyols davant el suposat frau dels treballs d'un d'ells. Si aquestes acusacions foren certes, resultaria que els seus treballs publicats, els suposadament manipulats, han passat durant anys els filtres de màxim rigor de l'excel·lència científica. El frau o la còpia en la ciència també es mereixen una altra lectura: si en l'actualitat es falsifiquen euros, bosses de mà, medicines, components electrònics... Per què no els treballs científics?

La contradicció que tenim davant els ulls és que podem saber ràpidament si un euro, o una bossa, són falsos o no; no obstant això, les falsificacions científiques, però, poden passar amb èxit exàmens de ments brillants i veredictes de jutges de les revistes més prestigioses. La veritat és que cada cert temps la ciència es veu sacsejada per falsificacions; encara que una altra cosa és la magnitud de l'escàndol mediàtic. De fet, tot el que es relaciona amb les revistes científiques involucrades en aquest suposat frau que comentem s'ha amplificat de manera desproporcionada. Però també cal dir que són les mateixes revistes les que constantment cerquen publicar-se aprofitant-se dels treballs que els envien els científics. Sense cap dubte, hi ha un lligam entre revista i científics l'objectiu del qual dista molt, en alguns casos, de publicar únicament l'excel·lència científica.

Trobe que és bo que com a científics i ciutadans reflexionem sobre el funcionament de les coses, sobre si són racionals i sobre la seua relació amb el bé comú. Pense que treballar en ciència, que en definitiva és jugar a descobrir les veritats que s'oculten en la naturalesa, és una de les mares de l'activitat humana. Aquesta activitat, juntament amb totes les que cerquen el bé de la humanitat, són al capdavant les que marquen el sentit de la fletxa del temps: ens assenyalen el camí del futur enfront de la tornada al passat.

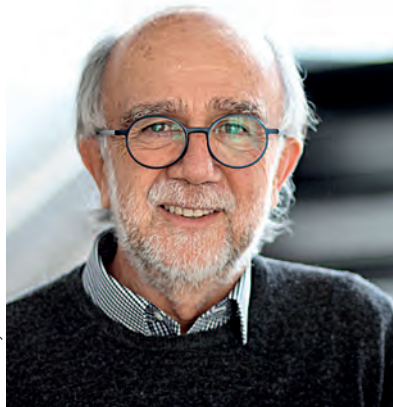
Per entendre millor el que –suposadament– ha ocorregut, em centra-

ré en alguns interrogants molt concrets: Per què aquests desficiats en un món en el qual hauria de prevaldre l'honestat científica? Com s'arriba a falsificar el que es descobreix en l'arc de la ciència? I, quins són els beneficis de publicar molt, independentment de la qualitat real del contingut?

La resposta a les tres preguntes anteriors es redueix a entendre que la tendència –més aviat «malaltia»– col·lectiva actual de publicar més i més, de la qual són víctimes fonamentalment els nostres joves científics, és una absurditat, i a més el millor brou de cultiu per a cometre arbitrarietats que es propaguen per tot el sistema universitari mundial. Al meu parer, el procés que se segueix en l'actualitat fins arribar a la publicació d'un resultat científic se separa, moltes vegades, de la racionalitat i la neutralitat, perquè respon essencialment al nostre vessant humà de l'exercici de la llibertat, en la qual es conjuguen, de vegades per igual, les nostres ganes de fer el bé i el mal.

Això ha estat sempre així? És a dir, els científics hem estat sempre tan sotmesos a aquesta pressió, de vegades asfixiant, de publicar? Si ens guiem pels molts estudis que s'han publicat sobre com es va fer ciència en altres èpoques, pense que no és exagerat dir que el nombre d'estupideses i maldats que cometien els científics en l'actualitat no té comparació amb el que s'esdevenia en el passat. Les disputes entre els grans mestres de llavors i els seus respectius seguidors també van tenir elements irracionals, moltes vegades plens, per exemple, de prejudis sexistes; però mai van assolir el grau de simplisme de la majoria de les nostres misèries actuals. La *publicacionitis* actual respon més a un model en el qual el fi –la promoció tant personal com de la revista i del camp de recerca– justifica els mitjans. Això explica la temptació d'actuar de manera deshonestament tant en el cas dels autors com dels revisors i editors de les revistes.

«NO ÉS EXAGERAT DIR
QUE EL NOMBRE
D'ESTUPIDESES I MALDATS
QUE COMETEN ELS
CIENTÍFICS EN L'ACTUALITAT
NO TÉ COMPARACIÓ
AMB EL QUE S'ESDEVENIA
EN EL PASSAT»

Ana Portroy

CERN

Moltes vegades, del que es tracta a l'hora d'exercir de jutge anònim d'un article és simplement d'exercir el poder per a, per exemple, impedir l'ascens d'un imaginari competidor, passant per sobre de la qualitat i de la novetat de la recerca. Un altre fet rellevant en l'actualitat és que, en molts casos, la qüestió no és el contingut de la «carta», sinó el nom del «carter». Això explica que siga moneda d'ús corrent entre científics dir «he publicat en tal o tal altra revista» sense comentar el contingut del treball.

Un fet difícil d'entendre per als de fora del sistema és que la publicació d'un treball científic és conseqüència, en molts casos, de tenir bona sort. Els actors que determinen el sí o el no a la publicació no són més de tres o quatre persones: els anomenats *revisors* (*referees* en anglès), que actuen en l'anonimat i amb secretisme, i els editors de les revistes. Si aquestes persones són bons científics i a més honrats, t'ha tocat la loteria i el teu treball serà ben llegit i millor jutjat. Però la realitat és que, amb la inflació de treballs científics i el repartiment de regalies, hi ha una gran probabilitat que la publicació depenga més d'altres factors. Llavors pot passar de tot: per exemple, que un mal treball es publiqui, o que un bon treball no es publiqui, o que es faci amb un any de retard, o que la seua publicació serveixca únicament per a propagar l'endogàmia temàtica, o que les pressions del sistema facen entrar la falsificació en l'escenari. Arribar a l'equilibri entre el contingut de les

**«LA TENDÈNCIA COL·LECTIVA
ACTUAL DE PUBLICAR MÉS
I MÉS ÉS EL MILLOR BROU
DE CULTIU PER A COMETRE
ARBITRARIETATS QUE
ES PROPAGUEN PER TOT
EL SISTEMA UNIVERSITARI
MUNDIAL»**

publicacions i el renom de la revista en l'anàlisi crítica és el punt important. Per això, si ens fixem únicament en el nom de les publicacions, fet i fet són els editors de les revistes els únics responsables, sense voler-ho, de la selecció dels professors universitaris espanyols.

El que molts no encerten a veure –o potser és simplement que miren cap a un altre costat– és que, a la llarga, el desenvolupament i el progrés científic depenen poc del nom del «carter». En altres paraules, solament aquells treballs que porten el germen del canvi i d'allò nou són els que hi romanen, i a més són els responsables del lent, però continu –almenys fins ara– caminar de la ciència. I això ocorre independentment de la revista en la qual es publiquen. De fet, i curiosament, és la promoció dels científics l'única que està totalment determinada pel «carter».

El debat sobre el futur de les publicacions científiques continua obert, i contínuament es discuteix sobre noves formes de publicar ciència i encertar a l'hora de seleccionar l'excel·lència científica. Això sí, trobe que encara hi ha una gran majoria de científics que pensen que la ciència es mereix molt més i algunes revistes bastant menys. ☺

Javier Tejada Palacios. Catedràtic de Física Fonamental de la Universitat de Barcelona. És doctor *honoris causa* per la Universitat de Nova York (1996) i membre de la Societat Americana de Física. El seu treball de recerca en l'àrea del magnetisme quàntic ha estat reconegut amb diversos guardons, entre ells el Premi Nacional de Recerca Blas Cabrera el 2009 i, recentment, la Medalla de la Reial Societat Espanyola de Física el 2016.